

Zagrody edukacyjne szansą na rozwój inicjatyw społecznych

OPRACOWANIE

Paweł Zwonek

Dział Rozwoju Obszarów Wiejskich

WYDAWCA

Małopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego

z s. w Karniowicach, ul. Osiedlowa 9,

32-082 Karniowice,

tel. 12-285-21-13/14

www.modr.pl

SKŁAD I OPRACOWANIE GRAFICZNE

Ewa Biernacka

Dział Metodyki Doradztwa, Szkoleń i Wydawnictw

ISBN 978-83-68138-12-2

Gospodarstwa rolne stanowią swoistą skarbnicę rozwoju przedsiębiorczości. Mogą się rozwijać poprzez zwiększenie możliwości produkcyjnych, modernizację czy skupienie się na poszczególnych gałęziach produkcji. Z drugiej strony mogą korzystać z szerokiej gamy możliwości dywersyfikacji, a także stanowić miejsce integracji: rolnika i osób przyjeżdżających w odwiedziny do gospodarstwa. Taka interakcja może przyczynić się do pozytywnego spojrzenia na zawód rolnika, nie tylko jako producenta, ale również jako podmiotu współpracującego w dziedzinach edukacyjnych, a także relaksacyjnych czy terapeutycznych. Interesującym przykładem dywersyfikacji działalności gospodarstw rolnych mogą być **zagrody edukacyjne**.

Zagrody edukacyjne to ciekawa idea łącząca doświadczenia pracy na wsi z bliskością natury, pracą ze zwierzętami oraz pracą w polu. Przestrzeń wiejska jest dla mieszkańców miast i miasteczek miejscem poznawania tego, co na co dzień nie występuje w ich środowisku: spokojnego rytmu dnia, charakterystycznych dźwięków i odgłosów, smaków i doznań obecnych tylko na wsi. Gospodarstwa starające się lub już przynależące do ogólnopolskiej sieci realizującej programy edukacyjne zarówno dla dzieci, jak i dorosłych, cechują się zróżnicowaniem działań podejmowanych przez gospodarzy na terenie swoich zagród. Zagrody edukacyjne najczęściej nie są dużymi obiektami i nie posiadają charakteru gospodarstwa prowadzącego masową produkcję rolną. Wynika to głównie z tego, że w dużych gospodarstwach istniałaby realna szansa zatracenia charakteru zagrody tradycyjnej, rodzinnej, jaką pamiętamy z dzieciństwa, z niewielką ilością zwierząt hodowlanych, z polem rolnym czy łąką. Choć posiadanie dużego gospodarstwa nie wyklucza możliwości przystąpienia do ogólnopolskiej sieci zagród edukacyjnych (OSZE), to w praktyce zdecydowana większość zagród to gospodarstwa mniejsze, zarówno z tradycją, jak i te nowsze, z uwspółcześnionymi metodami hodowli czy produkcji.

Zgodnie z warunkami niezbędnymi do spełnienia wymogów stawianych przed gospodarstwami rolnymi, które mogą starać się o przynależność do ogólnopolskiej sieci zagród edukacyjnych, ważna jest ich właściwa struktura. Począwszy od spełnienia minimalnych warunków technicznych: dla zagród edukacyjnych – powinny one posiadać zadaszane miejsce do prowadzenia zajęć, a także udostępniać toalety dla uczestników zajęć. Ponadto zagroda edukacyjna zobowiązana jest do spełnienia wymaganych prawem przepisów bezpieczeństwa. Jeśli chodzi o realizowanie celów edukacyjnych, to powinny one obejmować co najmniej dwie z poniższych dziedzin:

- produkcja roślinna,
- produkcja zwierzęca,
- przetwórstwo produktów rolnych,
- świadomość ekologiczna i konsumencka,
- dziedzictwo kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości ludowej.

Zgodnie z tym, aby móc przyjmować grupy szkolne (realizujące programy szkolne), grupy dorosłych czy rodziny (spędzające tu swój wolny czas, traktując pobyt na wsi jako atrakcję turystyczną), gospodarstwa powinny posiadać zarówno zwierzęta gospodarskie, jak i uprawy rolnicze, choć wystarczy spełnienie jednego z powyższych punktów. Wydawałoby się, że najsilniejszym magnesem przyciągającym do wizyt w gospodarstwie zarówno dzieci, jak i dorosłych, są zwierzęta, możliwość ich obserwacji czy karmienia. Jednak odpowiednio pokazane i opowiedziane przez gospodarzy historie dotyczące tradycji, a także świadomości ekologicznej lub konsumenckiej związane z gospodarstwem czy najbliższą okolicą mogą być na tyle ciekawe, że stanowią ważny punkt programu pobytu w gospodarstwie.

Warto podkreślić, że pomysł powstania zagród edukacyjnych może przynieść korzyści zarówno dla szkół, jak i dla rolnika. Szkoły, nauczyciele prowadzący zajęcia z uczniami, mogą poprzez wizyty w zagrodach urozmaicić swoje programy, wzbogacając ćwiczenia praktyczne oraz pozwalając uczniom na nabycie nowych umiejętności. Dla rolnika może to być również niemała zaleta – może on spotkać się

ze swoimi potencjalnymi przyszłymi konsumentami, wzbogacić swoje codzienne życie i pracę na wsi, a także wspomóc kondycję finansową gospodarstwa dzięki dodatkowemu dochodowi.

Zagrody przynależące do OSZE mogą posługiwać się logotypem, znakiem zastrzeżonym i używanym wyłącznie przez zagrody edukacyjne. Znak graficzny jest udostępniany wszystkim w sieci, a zagrody otrzymują prawo do identyfikowania obiektu znakiem „**Zagroda Edukacyjna**” oraz odpowiednio zaprojektowanym banerem.

Tematyka zajęć prowadzonych w zagrodach edukacyjnych zależy przede wszystkim od samych gospodarzy, ich pomysłów, umiejętności oraz zasobów gospodarstwa. Jak wiadomo, warunkiem koniecznym istnienia zagrody edukacyjnej jest realizacja przynajmniej dwóch celów ściśle związanych z funkcjonowaniem gospodarstwa, co dla większości nie powinno stanowić dużej

przeszkody w ubieganiu się o przyznanie statusu zagrody edukacyjnej. Należy jednak zadbać o to, aby zainteresowane gospodarstwa wzbogaciły swoją ofertę o wprowadzenie jak najciekawszej tematyki programów edukacyjnych, o czym warto pamiętać najlepiej przed rozpoczęciem działań związanych z przystąpieniem do ogólnopolskiej sieci zagród edukacyjnych.

Tradycyjne spojrzenie na życie na wsi bywa schematyczne. Wieś charakteryzuje się spokojem i powtarzalnością wykonywanych tu prac, zarówno w polu, jak i wokół inwentarza. Nie przeszkadza to jednak zauważyć, że możliwości urozmaicenia programów edukacyjnych wydają się być niemal nieograniczone. Można przecież zaproponować liczne atrakcje, zaczynając od prac, zajęć lub zabaw związanych z zawodami, które niegdyś występowały na wsi, takich jak garncarstwo, tkactwo czy wikliniarstwo. Można również zaproponować aktywności związane z posiadaniem zwierząt, warsztaty kulinarne, ziołolecznictwo, uprawę roślin, uprawę kwiatów czy tworzenie kompozycji kwiatowych.

Stosunkowo nowym pomysłem mogą być strefy relaksacyjne, służące refleksji czy medytacji (np. związane z animacją czasu wolnego, organizowaniem wydarzeń kulturalnych czy strefy jogi). Dodatkową (sezonową) atrakcją mogą być nawiązania do tradycji oraz obrzędów (np. w okresie wielkanocnym, bożonarodzeniowym), korzystanie z lokalnych zwyczajów (np. w Zalipiu) oraz sąsiedztwa obiektów zabytkowych, tak aby oferta edukacyjna obejmowała odniesienia do dziedzictwa kulturowego okolicy (np. w formie warsztatów tematycznych).

Warto łączyć siły gospodarstw i korzystać wzajemnie z podejmowanych działań (np. w jednym gospodarstwie piecze się chleb, a w innym ogląda się produkcję miodu czy robienie serów). Warto również zwrócić uwagę na krajobrazowe usytuowanie obiektów, wzbogacając ofertę edukacyjną o działania wynikające z możliwości terenu i okolicy oraz oferując edukację związaną z aktywnością sportową (np. sportami rowerowymi) czy oprowadzając zainteresowane osoby po ciekawych przestrzeniach krajobrazowych (np. wąwozy, szlaki ptasich wędrówek, tropy zwierząt).

Nawiązując do zajęć ze zwierzętami, bardzo popularne są możliwości ich obserwacji, karmienia czy spacerów wśród nich. W zagrodach edukacyjnych często tworzone są mini parki dla zwierząt, przypominające małe ogrody zoologiczne – miejsca szczególnie lubiane zarówno przez młodsze dzieci, jak i dorosłych. Podejmując edukację zwierzęcą, nie sposób pominąć tematów związanych z przetwórstwem mięsnym czy mlecznym.

Interakcje człowieka ze zwierzętami należą do ulubionych zajęć, szczególnie wśród młodszych uczestników. Najczęściej i najchętniej oglądanymi zwierzętami w gospodarstwach są krowy, konie, osły, owce, kozy, kaczki, kury i świnie. Poza ich obecnością, ważnym elementem jest możliwość pozyskiwania od nich produktów, zarówno żywnościowych, jak i innych wykorzystywanych nie tylko w produkcji żywności. Wiadomości na temat powstawania mleka, jaj, sera, futra, wełny czy poduszek, uzyskane poprzez bezpośredni kontakt z uczestnikiem, a także możliwość obserwowania i słuchania o etapach ich powstawania, mogą stanowić mocny punkt w zdobywaniu praktycznej wiedzy przez dzieci uczestniczące w tego typu zajęciach.

W ostatnich latach popularnymi i coraz częściej pokazywanymi w zagrodach edukacyjnych zwierzętami stały się alpaki – pochodzące z Ameryki Południowej. Ich ciekawskie usposobienie, przyjemne futerko oraz krnąbrne zachowanie sprawiły, że młodzież oraz nauczyciele chętnie odwiedzają zagrody, w których się znajdują.

Ciekawostką jest również fakt, że alpaki stały się na tyle u nas popularne, że począwszy od początku 2021 r. alpaki zostały zaliczone do zwierząt gospodarskich. (Ustawa z dnia 10 grudnia 2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich obowiązująca od 23 stycznia 2021 r.)

Nowy obowiązek dla podmiotów pracujących z dziećmi (w tym zagród edukacyjnych)

W ostatnim czasie, w związku z głośną sprawą znęcania się nad dzieckiem („sprawa Kamilka”), wprowadzono dodatkowy obowiązek nałożony na osoby pracujące z dziećmi, w tym także na te pracujące w gospodarstwach edukacyjnych. Zgodnie z ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (tzw. Ustawa o ochronie małoletnich), do dnia 15 sierpnia 2024 r. podmioty pracujące z dziećmi zobowiązane były wdrożyć Standardy Ochrony Dzieci (SOD). Zawierają one m.in. obowiązek weryfikacji osób w Rejestrze Sprawców Seksualnych oraz Krajowym Rejestrze Karnym. Obowiązek ten dotyczy przede wszystkim

osób wykonujących pracę na rzecz dzieci w zakresie edukacji, wypoczynku, opieki, wychowania, leczenia, porad psychologicznych, rozwoju duchowego, uprawiania sportu oraz realizowania innych zainteresowań dzieci, jak również opieki nad nimi.

Przepisy te obejmują również zagrody edukacyjne oraz osoby w nich pracujące. W przypadku podejrzenia popełnienia przestępstwa wobec dzieci przez osoby zaangażowane w pracę na rzecz zagród edukacyjnych, obowiązuje ich informowanie gości oraz osób współpracujących z obiektem.

Wzór Standardów Ochrony Dzieci jest dostępny pod poniższym adresem:

<https://zagrodaedukacyjna.pl/wzor-standardow-ochrony-dzieci/>

Pamiętając o wszystkich wymaganiach i obowiązkach niezbędnych do funkcjonowania zagród edukacyjnych, właściciele gospodarstw powinni przygotować programy edukacyjne, odpowiednio dopasowując je do charakterystyki gospodarstwa. Powinni uwzględniać zarówno jego specyfikę (czy prowadzi produkcję roślinną, zwierzęcą), jak i otoczenie (czy w okolicy znajdują się lasy, pola, rzeki), a także możliwości oraz umiejętności twórcze samych gospodarzy i osób prowadzących zajęcia z grupami uczestników. Pożądane są opowieści gospodarzy o okolicy, jej historii, tradycjach oraz ciekawostkach, które szczególnie chętnie słuchają dzieci, ale także starsi uczestnicy.

Dotychczasowe przykłady zagród edukacyjnych pokazują dużą różnorodność podejmowanych tematów. Właściciele starają się dostosować programy do potrzeb opiekunów grup, często modyfikując zakres zajęć na ich konkretne wskazówki.

Przykładowe zajęcia, gry i aktywności powinny wykorzystywać przedmioty dostępne w gospodarstwie i jego okolicy. Niemal niemożliwe jest ustalenie jednolitego schematu przeprowadzenia zajęć, ponieważ wynika to z szerokich możliwości, jakie oferuje sama przyroda i otoczenie. Można jednak spróbować podać przykładowy opis zajęć, aby stanowiły one wskazówkę dla przyszłych właścicieli zagród edukacyjnych.

Klasycznymi tematami programów edukacyjnych w gospodarstwach są te związane z etapami powstawania chleba, sera czy miodu. Choć wydaje się, że ich opracowanie nie jest trudne, warto przygotować je w sposób, który skutecznie przyciągnie uwagę słuchaczy.

Przykłady lekcji i warsztatów dotyczących tych tematów:

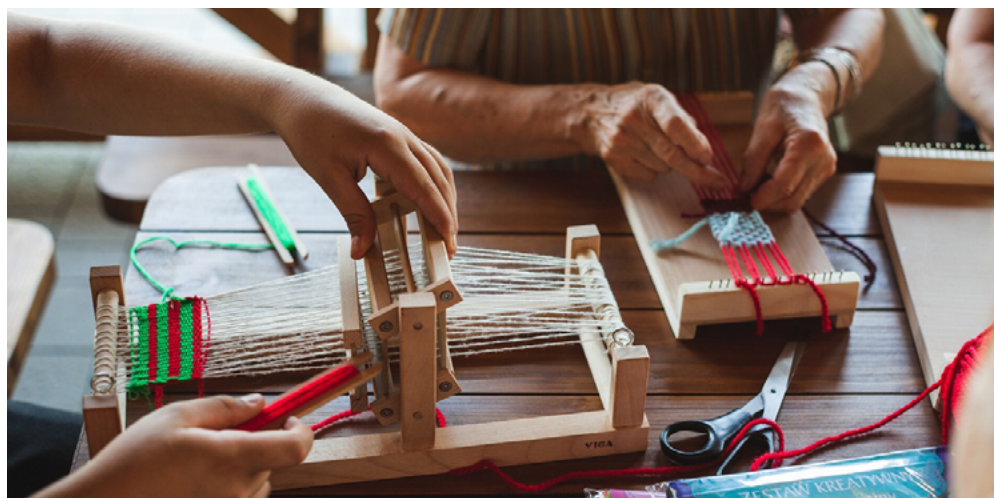
- **Dotyczące miodu:**
 - o „Bzzzzyczące warsztaty” – zapoznanie z pszczołami i miodem.
 - o „Tajemniczy świat pszczół”
- **Dotyczące wyrobów mlecznych:**
 - o „Jak się wyrabia serki góralskie?”
 - o „Skąd się bierze mleko i produkty mleczne?” – warsztaty wyrobu masła.
- **Dotyczące chleba:**
 - o „Od ziarenka do bochenka”.
 - o „Chleb, mąka – a skąd one?”

Podczas pobytu w zagrodzie edukacyjnej opiekunowie grup wraz z uczestnikami chętnie korzystają z aktywności w formie gier i zabaw terenowych, często wykorzystując przedmioty dostępne w gospodarstwie oraz jego otoczeniu. Zabawy tego typu łączą aktywność ruchową z możliwościami poznawczymi i edukacyjnymi dotyczącymi życia na wsi. Dodatkowo mogą one rozwijać umiejętności związane z pracą w grupie, współpracą, wspólnymi poszukiwaniami czy rozwiązywaniem zagadek.

Częstą formą zajęć w zagrodach są różne konkurencje łączące rozwój fizyczny z nabywaną podczas pobytu wiedzą. Ich tematyka jest szeroka. Przykłady takich aktywności to:

- **Zajęcia polegające na poszukiwaniu różnych obiektów:**
 - o Przydatnymi pomocami mogą być koszyk i kartka z wykazem poszukiwanych przedmiotów.
 - o Poszukiwane przedmioty: ptasie pióra, siano, owoc, warzywo, wiadro, jajko.
- **Odgadywanie pochodzenia produktów spożywczych:**
 - o Można wykorzystać produkty spożywcze zakupione w sklepie, np. chleb, masło, ser, frytki, kiełbasa.
 - o Każda grupa opisuje składniki, z których powstają te produkty, oraz wskazuje ich możliwe miejsce w gospodarstwie.
- **Odgadywanie nazw zwierząt:**
 - o Jedno z dzieci naśladuje odgłosy, ruchy i zachowania zwierząt, a pozostała grupa stara się odgadnąć, jakie to zwierzęta.
- **Wycieczka po gospodarstwie:**
 - o Na wcześniej przygotowanej mapie z oznaczonymi obiektami gospodarstwa wskazuje się charakterystyczne punkty działalności rolniczej w danej części zagrody. Celem jest zapoznanie uczestników z profilem gospodarstwa.
- **Wcielanie się w role:**
 - o Dzieci przypisują sobie różne profesje (np. architekci, mechanicy, kucharze, ogrodnicy, zoolodzy) i wyszukują informacje pozyskane podczas pobytu w gospodarstwie, uzasadniając ich zastosowanie w danym zawodzie.

- **Zajęcia sensoryczne:**

- o Uczestnicy poznają gospodarstwo poprzez różne zmysły:
 - o **Wzrok** – obserwacja infrastruktury gospodarstwa przez określony czas, a następnie przy zamkniętych oczach wskazanie zapamiętanych obiektów i ich funkcji.
 - o **Słuch** – rozróżnianie poszczególnych hałasów i ich opisanie.
 - o **Dotyk** – rozpoznawanie przedmiotów ukrytych np. w worku.
 - o **Smak** – kosztowanie różnych produktów (np. miód, orzechy, dżemy, jogurty, soki) w celu określenia ich smaku.
 - o **Zapach** – zgadywanie zapachów (np. mleko, sok owocowy, warzywa, zioła, sery, kiełbasa).

Ciekawym wzbogaceniem zarówno poszczególnych zajęć jak i całego pobytu może być umieszczenie na terenie gospodarstwa lub zagrody różnego rodzaju tablic informacyjnych, opisujących ciekawostki, czasem wskazówki do przeprowadzanych gier w terenie.

Obecnie w Małopolsce znajduje się 35 zagród edukacyjnych co w skali całego kraju jest znaczącym odsetkiem (w całej Polsce zarejestrowanych jest 330). W związku z charakterem małopolskich gospodarstw, ich możliwościami i zainteresowaniem należy się liczyć z tym, że liczba ta będzie ciągle rosta.

Bibliografia:

- <https://zagrodaedukacyjna.pl/>
- <https://www.cdr.gov.pl/transfer-wiedzy/broszury-publicacje/3417-zagrody-edukacyjne-zapraszaja-na-lekcje-u-rolnika>

Źródło zdjęć:

archiwum MODR

